LAG IZVOR · IZVJEŠĆE O FORUMU

Forum o ruralnoj budućnosti Europe

LEADER i ruralni razvoj nakon 2027

Hotel Killashee, Naas, Irska · 3. i 4. studenoga 2026.

Forum o ruralnoj budućnosti Europe organizirali su irsko predsjedanje Vijećem Europske unije i Europska komisija uz potporu Ureda za potporu Ruralnom paktu. Prvi dan bio je posvećen integriranim ruralnim strategijama, a drugi LEADER-u i lokalnom razvoju pod vodstvom zajednice (CLLD). Izvješće prikazuje rasprave i primjere s foruma te što oni znače za hrvatske lokalne akcijske grupe (LAG-ove). [A1] [A2]

Sažetak

> **Glavni rizik.** Komisija predlaže obvezan LEADER bez zasebnog financijskog minimuma. Predloženi ruralni cilj od 10 % obuhvaća različite vrste ulaganja. Iznos za lokalne projekte, pomoć korisnicima i rad timova ovisit će o konačnim uredbama i hrvatskom planu. [T15] [T2] [P4]

Prioritet za Hrvatsku. Bračkom deklaracijom predstavnici LAG-ova i lokalnih akcijskih grupa u ribarstvu (FLAG-ova) zatražili su najmanje 360 milijuna eura za LEADER-CLLD u razdoblju 2028.–2034. Mreže trebaju zajednički nastupiti pred resorima poljoprivrede, regionalnoga razvoja i financija dok se oblikuju hrvatski plan i raspodjela sredstava. [H1] [H2]

Sadržaj

Prvi dan foruma i radne skupine 2–3

Drugi dan foruma i projekti s izložbe 4–5

LEADER nakon 2027. i stručne podloge 6–7

Zaključci za hrvatske LAG-ove 8–9

Priprema hrvatskih LAG-ova 10–11

Prilozi

Prvi dan · 13 prezentacija 12–14

Drugi dan · 2 prezentacije 15

Snimke prvoga dana · 5 snimki 16

Snimke drugoga dana · 4 snimke 17

Izvori, zajednički prijenos i ranije snimke 18

Izvori i stanje pregovora provjereni 13. studenoga 2026.

Prvi dan foruma

DAN 1 · 3. STUDENOGA 2026. · RURALNE STRATEGIJE

Prvi dan bio je posvećen povezivanju poljoprivrede, gospodarstva, javnih usluga i infrastrukture u budućim nacionalnim i regionalnim partnerskim planovima (NRPP). Forum je obilježio i 30 godina od prve konferencije u Corku te 10 godina od konferencije Cork 2.0, na kojima je istaknuta potreba za integriranim ruralnim razvojem. [A1] [A2]

Prezentacije prvoga dana

Raspored plenarnih rasprava

Vrijeme u Irskoj	Tema prema završnom programu
10:30–11:15	Otvaranje foruma. Dara Calleary, irski ministar ruralnog razvoja, razvoja zajednica i Gaeltachta, te Michael McGrath, europski povjerenik za demokraciju, pravosuđe, vladavinu prava i zaštitu potrošača.
11:15–12:30	Integrirane ruralne politike. Izlaganja OECD-a, Europske komisije, irskog ministarstva ruralnog razvoja i flamanske zemljišne agencije.
14:00–15:30	Partnerstvo u budućim planovima. Uvod je održao Séamus Boland, predsjednik Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO). Sastav panela naveden je u programu.
16:00–18:30	Tri paralelne radne skupine i izvještavanje u plenarnoj dvorani.

Raspored i sastav panela prema završnom programu [A2].

Irska obveza prema Ruralnom paktu

Ministar Dara Calleary potpisao je irsku političku obvezu o provedbi strategije Our Rural Future 2026.–2031., potpori ruralnom razvoju i LEADER-u te uključivanju ruralnih prioriteta u partnerske planove. Povjerenik Michael McGrath osvrnuo se na zabrinutost zbog izostanka zaštićenog iznosa za LEADER u prijedlogu Komisije. [A4] [S1 36:03] [S1 39:06] [A9]

Stavovi o partnerstvu i financiranju

Martin Heydon, irski ministar poljoprivrede, hrane i pomorstva, opisao je kako je zajednica u Narraghmoreu nakon zatvaranja pošte u bivšoj trgovini uredila mjesto za susrete. Spomenuo je uređenje javnog prostora i prilagodbu trase autobusa. Irsko ministarstvo navodi 80.000 eura iz programa obnove naselja, a okrug Kildare 20.173,41 eura iz LEADER-a za kuhinjsku opremu. Primjer pokazuje doprinos više programa razvoju iste usluge. [A15] [A16]

Video · Heydonov primjer od 3:21 · Službena snimka panela od 35:14

Cristina Guarda, zastupnica u Europskom parlamentu, zatražila je da predloženi ruralni cilj od 10 % djeluje kao minimum uz mjerljive ciljeve, sudjelovanje zajednica i jačanje LEADER-a. Naglasila je da manjim općinama treba pomoć u pripremi i provedbi mjera. [A6]

U jutarnjoj raspravi Declan Rice, izvršni direktor irskog Kilkenny LEADER Partnershipa, zatražio je da Komisija što prije naznači iznos potreban za održiv LEADER. Mario Milouchev, direktor u Glavnoj upravi Europske komisije za poljoprivredu i ruralni razvoj (DG AGRI), opisao je neslaganja država oko namjenskog iznosa i ulogu ministarstava financija u pregovorima. [S2 39:05] [S2 42:15]

Radne skupine i ruralna procjena učinka

DAN 1 · RADNE SKUPINE

Prije rada u skupinama Hugo Almeida, voditelj jedinice u DG AGRI-ju, obrazložio je kako zajednička pravila i praćenje lokacije ulaganja mogu pomoći usklađivanju različitih izvora. Radim Sršeň, član Europskog odbora regija i izvjestitelj za mišljenje o budućnosti ruralnog razvoja, tražio je provjerljive uvjete za sudjelovanje lokalnih i regionalnih vlasti. [S3 47:00] [S3 1:00:00]

Forum je imao tri radne skupine. Dostupna je snimka izlaganja druge skupine i zajedničko izvještavanje o sve tri rasprave. [A2] [S4] [S5] Prezentacije radnih skupina

Radna skupina	Primjeri iz programa	Pitanje za hrvatske LAG-ove
Ruralna vizija i procjena učinka	Francuska i Katalonija, irski ruralni prijevoz i najavljeno izlaganje izvjestiteljice EGSO-a Lidije Pavić-Rogošić.	Kako procijeniti učinak novih mjera na udaljena naselja i pristup osnovnim uslugama?
Koordinacija politika i ulaganja	Finsko vijeće za ruralnu politiku, participativno upravljanje u Toskani i lakši pristup financiranju u Tirolu.	Tko usklađuje ulaganja općina, županija i nacionalnih programa na području LAG-a?
Sudjelovanje i kapaciteti	Nizozemski Ruralni pakt, slovenski ruralni parlament i irske strukture lokalne uprave.	Kako uključiti ljude koji teže dolaze do savjetovanja i osigurati da se vidi što je prihvaćeno?

Betty-Ann Bryce, koordinatorica ruralne politike u OECD-u, prenijela je zaključke prve skupine o različitim načinima procjene učinka. Karen Keaveney sa Sveučilišta University College Dublin, izvjestiteljica treće skupine, upozorila je na savjetovanja u kojima zajednica nema stvarnog utjecaja. Antonia Husberg iz finskog Ministarstva poljoprivrede i šumarstva iz druge je skupine izdvojila trajno uključivanje i pristup lokalnim podacima. Predsjednik EGSO-a Séamus Boland ranije je u plenarnoj raspravi pozvao na stalno partnerstvo s civilnim društvom. [S5 3:06] [S5 12:25] [S3 22:28] [S5 0:00]

Kako ruralna procjena izgleda u praksi

Ruralna procjena učinka provjerava kako javna mjera utječe na stanovnike ruralnih područja. Pri promjeni mreže usluga LAG može izmjeriti koliko iz pojedinih naselja traje put do usluge, postoji li javni prijevoz i tko ovisi o drugima za prijevoz. Na temelju toga može predložiti, primjerice, drugi raspored ili mobilnu uslugu. Ponovljeno mjerenje nakon provedbe pokazuje je li razlika među naseljima smanjena. [P8]

Nacrt smjernica Ruralnog pakta preporučuje analizu potreba, rano uključivanje dionika, utvrđivanje odgovornih tijela i povezivanje mjera s izvorima novca i pokazateljima. LAG-ovi mogu dopuniti nacionalne podatke podacima po naseljima i iskustvima korisnika. U planu zatim treba utvrditi tko će po tim nalazima postupiti. [P12]

Drugi dan foruma

DAN 2 · 4. STUDENOGA 2026. · LEADER I LOKALNI RAZVOJ

Drugi dan povezao je iskustva LAG-ova s uvjetima za njihov rad nakon 2027. Predstavljeni su rezultati lokalnih partnerstava, prijedlozi budućih pravila, 35 godina provedbe u Irskoj i projekti na izložbi. [A2] [T14] [T15]

Prezentacije drugoga dana

Raspored rasprava i izložbe

Vrijeme u Irskoj	Tema prema završnom programu
09:05–10:30	Dodana vrijednost LEADER-a i iskustva lokalnih dionika. Uvodno izlaganje Elene Pisani, izvanredne profesorice agrarne ekonomije na Sveučilištu u Padovi.
10:30–11:45	Budućnost LEADER-a. Izlaganje Iwone Lisztwan iz DG AGRI-ja te panel s predstavnicima Irske, Španjolske, Njemačke, Poljske i ELARD-a.
11:45–13:30	Izlaganje ministra Dare Callearyja o 35 godina LEADER-a u Irskoj i izložba projekata.
13:30–14:30	Završni panel o ruralnim strategijama i LEADER-u u partnerskim planovima te zatvaranje foruma.

Raspored prema završnom programu. ELARD je Europsko udruženje LEADER za ruralni razvoj.

Dodana vrijednost LEADER-a u zajednici

Anita Seļicka, izvršna direktorica Latvijskog ruralnog foruma, opisala je kako je LAG iz Krāslave uključivanjem u lokalnu civilnu zaštitu pomogao povezati službe s ljudima koji poznaju ranjiva kućanstva i dostupnu opremu. Primjer pokazuje vrijednost suradnje koja se gradi prije krize. [S6 28:00]

Claudia Adjudeanu, voditeljica rumunjskog LAG-a Microregiunea Văilor Crișurilor Alb și Negru, navela je oko 135.000 eura iz LEADER-a za preuređenje stare škole u dnevni centar te oko 800.000 eura iz Europskog socijalnog fonda za usluge. Brian Kehoe, izvršni direktor irskog Wexford Local Developmenta, naglasio je doprinos stručnih timova u pripremi projekata. Oba primjera pokazuju zašto u proračunu treba predvidjeti stručni rad uz ulaganja. [S6 47:49] [S6 1:02:14]

Što je zabilježeno o budućnosti LEADER-a

Iwona Lisztwan iz DG AGRI-ja predstavila je Komisijin prijedlog o nastavku obveznog LEADER-a, zadržavanju posebnih zadaća LAG-ova i mogućnosti višesektorskog CLLD-a. Pozvala je da se LAG-ovi rano uključe u pripremu planova s procjenama troškova, etapama i ciljevima. Za mreže je to prilika da uz iznos obrazlože i način provedbe. [T15] [S7 9:50]

Begoña García Bernal, španjolska državna tajnica za poljoprivredu i hranu, tražila je očuvanje sadašnjeg iznosa za LEADER. Španjolska u okviru Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) za 2023.–2027. izdvaja 747 milijuna eura, odnosno 9,5 % doprinosa Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR). Marion Eckardt, izvršna direktorica i voditeljica politika ELARD-a, upozorila je na razlike u kapacitetima mreža i LAG-ova za zagovaranje. [A10] [S7 49:50] [S7 1:04:04]

Lokalni projekti predstavljeni u Naasu

DAN 2 · IZLOŽBA PROJEKATA

Irski ministar Dara Calleary izvijestio je da je LEADER u Irskoj od 2014. do 2022. podupro 5.780 projekata vrijednih 233 milijuna eura. Naveo je više od 3.800 novih i 12.000 očuvanih radnih mjesta te istaknuo ulogu lokalnih partnerstava i volontera. [S8 7:07]

Izložba je prema programu okupila primjere irskih LAG-ova i pet odabranih LAG-ova iz drugih država EU-a. Dva su sudionika objavila detalje o projektima i njihovoj povezanosti s lokalnim strategijama. [A2] [A12] [A13]

Rumunjska i strategije pametnih sela

LAG Someș Transilvan predstavio je zajednički projekt za Apahidu, Bobâlnu, Sic i Vultureni. Pristup povezuje više naselja u pripremi strategija pametnih sela, uz mogućnost da svako naselje odredi vlastite prioritete. Hrvatski LAG mogao bi primijeniti sličan pristup kada nekoliko općina dijeli problem, primjerice slabu prometnu povezanost ili otežan pristup uslugama. [A12]

Estonija i energija za objekte zajednice

LAG Võrtsjärve Ühendus prikazao je solarni sustav od 22,75 kW u Pilistvereu. Sustav opskrbljuje objekte koje koristi zajednica, uključujući prostor javnog skloništa i sezonski kafić mladih. Ulaganje u solarni sustav vrijedilo je 27.298,20 eura, uz potporu LEADER-a od 24.568,38 eura. Proširenje centra za otpornost zajednice zasebna je investicija s drugim izvorom financiranja. [A13]

Za procjenu učinka ulaganja u Pilistvereu vrijedi pratiti koje usluge objekti pružaju tijekom godine, koliko se koriste i tko održava opremu. Podatak o snazi sustava time dobiva kontekst. Slično se i kod strategija pametnih sela može pratiti koje su dogovorene mjere dobile sredstva i gdje su provedene.

Zahtjevi iz završnog panela

Tom Jones, predsjednik Europskog saveza ruralnih zajednica (ERCA) i član upravljačkog odbora Europskog ruralnog parlamenta, upozorio je da kasne odluke posebno pogađaju manje i udaljenije organizacije. Genovaitė Beniulienė, zamjenica litavskog ministra poljoprivrede, tražila je dostatno, stabilno i predvidivo financiranje. [S9 13:48] [S9 27:43]

Luís Chaves, koordinator portugalske federacije za lokalni razvoj Minha Terra, zatražio je zaštitu sredstava, objavu preporuka Komisije i praćenje postupanja država. Mario Milouchev rekao je da osobno podupire zaštitu sredstava te da bi preporuke postale službene i javne nakon donošenja uredbi. [S9 38:15] [S9 41:29]

Zatvaranje foruma

Fintan O'Brien, pomoćnik glavne tajnice irskog Ministarstva ruralnog razvoja, razvoja zajednica i Gaeltachta, na zatvaranju je istaknuo trajno partnerstvo, koordinaciju resora i mjerenje učinaka u zajednici. Najavio je nastavak rada Ureda za potporu Ruralnom paktu na smjernicama za partnerske planove. [S9 46:05] [P12]

LEADER nakon 2027

Prijedlog nacionalnih i regionalnih partnerskih planova (NRPP) objedinjuje više područja potpore u planu svake države članice. Položaj LEADER-a ovisit će o konačnim europskim pravilima i o tome što RH u svojem planu odredi za iznos, obuhvat područja i ovlasti lokalnih partnera. Niže navedeni postoci polaze od različitih osnovica. [P2] [P4] [P14]

Na što se odnose postoci

Status	Iznos i osnovica	Značenje za LAG-ove
Važeće pravilo	Najmanje 5 % doprinosa Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) strateškom planu ZPP-a izdvaja se za LEADER.	Za sadašnje razdoblje postoji poseban minimum za LEADER. [P1]
Komisijin prijedlog ruralnog cilja	Najmanje 10 % utvrđene osnovice svakog plana. Izuzimaju se namjenski iznosi za dohodovnu potporu u poljoprivredi i ribarstvu, Socijalni fond za klimatsku politiku i Instrument EU-a.	Procjena Komisije iznosi oko 48,7 mlrd. eura za EU, odnosno do 63,7 mlrd. uz zajmove. Programirani LEADER može se uračunati. [T2] [T15]
Okvir irskog predsjedanja	Najmanje 10 % ukupnog iznosa partnerskih planova, uz izuzimanje predloženih minimalnih iznosa za ZPP i ribarstvo te sredstava Socijalnog fonda za klimatsku politiku.	Prijedlog irskog predsjedanja od 10. listopada u pregovorima o proračunu EU-a. [P5]
Mišljenje Odbora regija	Najmanje 20 % nacionalnih dodijeljenih sredstava za integrirane strategije u urbanim i ruralnim područjima.	Odbor predlaže jaču zaštitu teritorijalnih ulaganja, među kojima je LEADER/CLLD. [P6]

Obuhvat LEADER-a prema prijedlogu i stajalištu Vijeća

Komisija je predložila obveznu provedbu LEADER-a barem u ruralnim područjima s posebnim teškoćama koja države odrede u planu. Vijeće je u djelomičnom stajalištu od 26. listopada predvidjelo provedbu u ruralnim područjima kako ih država definira, uz pozornost područjima s teškoćama ako ih utvrdi. Hrvatska treba uz definiciju prikazati kako se ona odražava na obuhvat sadašnjih LAG-ova i položaj posebno ranjivih naselja. [P3] [P4] [P14]

Kako bi se ruralna ulaganja pratila

Mario Milouchev prikazao je praćenje ulaganja oznakom „02 – ruralna područja”. Oznaka pomaže pratiti iznose, a finski primjer pokazuje kako podaci o stvarnoj dostupnosti i kvaliteti usluga dopunjuju financijsko praćenje. Hrvatski LAG-ovi trebaju moći vidjeti koja su ulaganja označena i na kojim se područjima očekuje učinak. [T2] [T8]

Status pregovora. Na dan provjere prijedlozi uredbi o ZPP-u i Fondu za partnerske planove u Europskom parlamentu čekaju odluke nadležnih odbora. Pregovori o zaštiti sredstava i obuhvatu LEADER-a ostaju otvoreni. Za hrvatske LAG-ove važno je koje odredbe RH podupire u EU-u i kako namjerava urediti financiranje i provedbu u svojem planu. [P4] [P14] [P15] [P16]

Šest stručnih podloga za raspravu

Tri mišljenja savjetodavnih tijela daju argumente za pregovore. Tri informativna lista Europske komisije prikazuju kako bi njezin prijedlog mogao djelovati u praksi. [A1]

Mišljenja europskih savjetodavnih tijela

Fond za partnerske planove. Odbor regija traži regionalna ili teritorijalna poglavlja i sudjelovanje lokalnih i regionalnih tijela u pripremi, provedbi i evaluaciji. Za LAG-ove je bitno da se iz plana može vidjeti gdje lokalne strategije ulaze u raspodjelu sredstava i odlučivanje o ulaganjima. [P6]

Budućnost ruralnog razvoja. Odbor regija traži da se cilj od najmanje 10 % za ruralna područja usmjerava putem lokalnih participativnih pristupa kao što su LEADER/CLLD i pametna sela. Traži i razvoj kapaciteta zajednica. Mišljenje daje osnovu za zahtjev da se uz ruralna ulaganja izričito prikažu sredstva o kojima se odlučuje lokalno. [P7]

Ruralna procjena učinka. Europski gospodarski i socijalni odbor predlaže ranu procjenu utjecaja politika na sela. Točka 4.2 mišljenja NAT/982, čija je izvjestiteljica članica EGSO-a Lidija Pavić-Rogošić, traži formalno uključivanje LAG-ova i FLAG-ova u planiranje. Time se može potkrijepiti hrvatski zahtjev za sudjelovanjem prije zaključivanja plana. [P8]

Informativni listovi Europske komisije

Ulaganja u ruralne zajednice. Komisijin informativni list iz lipnja 2026. procjenjuje širi ruralni cilj za Hrvatsku na 1,21 milijardu eura. Procjena obuhvaća različite mjere i temelji se na predloženoj osnovici. LAG Bura naveden je kao primjer da lokalna strategija i mreža dionika mogu pomoći pri korištenju programa Erasmus+. [P9]

Povezivanje izvora financiranja. Ilustrativni primjer povezuje lokalnu hranu, poduzetništvo, mobilnost, vještine i skrb o djeci u jednoj lokalnoj strategiji. Za provedbu bi trebalo u planu povezati relevantne izvore, odrediti što financira svaki od njih i uskladiti redoslijed ulaganja i pokretanja usluga. [P10]

Reforme i održivost ulaganja. Komisija povezuje ulaganja s promjenama u načinu pružanja usluga, primjerice s određivanjem standarda dostupnosti i usklađivanjem zaduženja nadležnih tijela. Za LAG-ove je važno već pri planiranju provjeriti tko će uslugu voditi, iz čega će se financirati i što se može pratiti nakon završetka projekta. [P11]

Zaključci za hrvatske LAG-ove

FINANCIRANJE I PARTNERSTVO U HRVATSKOM PLANU

Četiri zaključka polaze od rasprava u Naasu, važećih i predloženih pravila te Bračke deklaracije. Uz svaki su navedeni rizik za LAG-ove i prijedlog što tražiti u pregovorima. [A2] [H1]

1 Obvezni LEADER može ostati bez dostatnog proračuna

Što je utvrđeno. Declan Rice upozorio je da obvezna provedba može opstati uz proračun premalen za rad LAG-ova. Mario Milouchev rekao je da Komisija u preporukama može tražiti očuvanje financiranja, a na završnom je panelu osobno podupro namjensku zaštitu sredstava. Prijedlog Komisije ostaje bez posebnog financijskog minimuma za LEADER. [T15] [S2 39:05] [S9 41:29]

> **Moj zaključak.** Najveći rizik vidim u prekidu rada između dva razdoblja. Timovi mogu izgubiti ljude koji poznaju korisnike i lokalne potrebe, a to pogađa i projekte koji se tek pripremaju. Od RH treba tražiti da u okviru iznosa iz Bračke deklaracije prikaže koliko ide na projekte, koliko na rad i pomoć korisnicima te iz kojeg će se izvora i do kojeg roka financirati prijelaz do novih poziva. [H1] [S6 1:02:14]

Što provjeriti u proračunu. Važeći minimum od 5 % EPFRR-a štiti poseban iznos za LEADER. Širi predloženi ruralni cilj od 10 % polazi od druge osnovice i može obuhvatiti ulaganja kojima LAG ne upravlja. Komisijine preporuke mogu poduprijeti pregovore, ali za kontinuitet je presudno vidjeti iznos i rokove u dokumentima koji uređuju financiranje. [P1] [T2] [S2 41:25]

2 Hrvatski plan treba oblikovati prije raspodjele novca

Što je utvrđeno. Mario Milouchev rekao je da pregovore o planovima vode ministarstva financija uz sudjelovanje resora poljoprivrede i regionalnoga razvoja. Luís Chaves tražio je da preporuke Komisije i obrazloženja država budu javni i da civilno društvo prati postupanje po preporukama. Vlada RH već je povezala izradu nacionalnog plana regionalnoga razvoja s pripremom partnerskog plana. [S2 42:15] [S9 40:12] [H2]

> **Moj zaključak.** Ako savjetovanje počne tek nakon dogovora o proračunu i područjima, manevarski prostor LAG-ova bit će malen. Mreže trebaju imenovati predstavnike i zatražiti nacrt prije raspodjele, kalendar rasprave i pisane odgovore na prijedloge. Napredak se vidi po tome koji je zahtjev ušao u koju odredbu nacrta i zašto je RH odbila ili odgodila ostale.

Tom Jones upozorio je da odgode posebno pogađaju manje i udaljenije organizacije. U hrvatskom bi kalendaru zato trebalo povezati završetak sadašnjih ugovora, pripremu novih lokalnih strategija i objavu prvih poziva. [S9 13:48] [T15]

Mreže i provedba LEADER-a

ZAJEDNIČKI NASTUP I VIŠEFONDOVSKA PROVEDBA

3 Mrežama treba zajednički mandat za pregovore

Što je utvrđeno. Marion Eckardt navela je da je ELARD prikupio više od 4.500 pisama potpore lokalnih vlasti. Upozorila je da svakodnevni posao LAG-ovima ostavlja malo vremena za zagovaranje. U Hrvatskoj je Bračka deklaracija već usuglašena osnova za zajedničke zahtjeve o sredstvima, ovlastima i sudjelovanju. [S7 1:04:04] [S7 1:05:25] [H1]

> **Moj zaključak.** LEADER mreža Hrvatske i Hrvatska mreža za ruralni razvoj trebaju s LAG-ovima i FLAG-ovima dogovoriti tko ih predstavlja, koje odredbe traže od RH i što zagovaraju kroz ELARD. Podršku općina i gradova vrijedi potkrijepiti podacima o tome gdje su LAG-ovi doveli do novih usluga ili pomogli manjim korisnicima da provedu projekte. Takvi primjeri daju resoru financija podlogu za procjenu traženog iznosa. [H3] [T14]

Podloga za pregovore. Potpora općina može pokazati gdje postoji potreba za nastavkom rada LAG-a. Uz nju treba priložiti provjerljiv primjer lokalnog učinka, recimo broj novih korisnika usluge, naselja koja su dobila pristup ili obuhvat pomoći u pripremi projekata. [T14] [S7 1:05:25]

4 Za više izvora treba dogovoriti tko ih usklađuje

Što je utvrđeno. Beata Rodak, voditeljica jedinice za LEADER u poljskom Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja, navela je da 10 od 16 regija provodi višefondovski CLLD, s više od 150 uključenih LAG-ova. Luís Chaves opisao je kako su u prethodnom razdoblju u Portugalu upravljačka tijela dio svoje međusobne koordinacije prenijela na LAG-ove. Tirol je prikazao model u kojem regionalni ured koordinira izvore, a LAG-ovi su prva adresa za korisnike. [S7 40:00] [S9 19:46] [S4 29:14]

> **Moj zaključak.** Ako svaki izvor zadrži zasebne upute i provjere, korisnici mogu dobiti više obrazaca, a LAG-ovi više posla bez dodatnog kapaciteta. Hrvatski plan treba utvrditi tko usklađuje izvore, koje odluke donosi LAG, tko provjerava troškove i kako se sprječava dvostruko financiranje. Provedivost se može provjeriti na primjeru malog projekta koji traži ulaganje u prostor i novac za pružanje usluge. Korisniku i službama treba unaprijed biti jasno tko rješava svaki korak. [H1] [T10] [S6 47:49]

Rodak je istaknula da jedna kontaktna točka može povezati više izvora unutar lokalne strategije. Za RH je prvi test da mali korisnik dobije jasan postupak, a lokalni tim može podnijeti opseg rada. Trošak koordinacije i stručne pomoći treba prikazati u proračunu. [S7 40:00] [T10]

Priprema hrvatskih LAG-ova

Predstavnici LAG-ova i FLAG-ova 18. rujna 2026. usvojili su Bračku deklaraciju. U točki 3 traže najmanje 360 milijuna eura za 2028.–2034. i pravnu zaštitu sredstava za kontinuitet rada i lokalne strategije. Ministarstvo je 2023. objavilo da je za ruralni LEADER ugovoreno 102,9 milijuna eura za 56 LAG-ova kroz intervenciju 77.06. Za usporedbu s iznosom iz Deklaracije potreban je i podatak o ribarstvenom CLLD-u. [P13] [H1]

Kako provesti zahtjeve iz Bračke deklaracije

Točka	Zahtjev iz Deklaracije	Što razraditi s RH
1 Više fondova	Obvezna primjena u poljoprivrednoj i ribarstvenoj politici te uključivanje u kohezijsku i socijalnu politiku.	Navesti izvore i mjere po fondovima. Odrediti nadležne resore i način usklađivanja fondova u hrvatskom planu.
2 Ovlasti i partnerstvo	Priznanje autonomije i šire ovlasti LAG-ova i FLAG-ova. Mreže sudjeluju u izradi, provedbi, praćenju i vrednovanju plana.	Odrediti ovlasti u odabiru projekata, predstavnike mreža, faze uključivanja, rokove i način odgovaranja na prijedloge.
3 Iznos i raspodjela	Najmanje 360 milijuna eura uz zakonsku zaštitu i ukupno financiranje usporedivo sa sadašnjim. Raspodjela uvažava broj stanovnika, obuhvat i potrebe područja.	Prikazati iznose po fondovima za projekte i rad. Odrediti kako se iznos štiti, kako se primjenjuju kriteriji i kako se financira prijelaz.
4 Jednostavnija provedba	Usklađeni postupci, jednostavnije kontrole i šira uporaba jednokratnih iznosa i paušala.	Utvrditi na koje se troškove i male projekte primjenjuju paušali te tko provodi provjere po fondovima.
5 Ruralna provjera	Ruralni cilj i obvezna procjena učinka na ruralna, obalna i ribarska područja uz sudjelovanje mreža.	Odrediti kriterije za područja u nepovoljnom položaju, pokazatelje učinka, trenutak provjere i način uključivanja LAG-ova i FLAG-ova.

Zajednički razgovor s hrvatskim resorima

Mreže trebaju pred resorima poljoprivrede, regionalnoga razvoja i financija nastupiti s Deklaracijom i razradom njezinih pet točaka. Od RH treba zatražiti nacrt relevantnih odredbi, rokove i pisani odgovor o tome koje zahtjeve podupire u pregovorima u EU-u. [H2] [H3] [S2 42:15] [S9 40:12]

Mjerilo napretka

Iz nacrta plana treba moći provjeriti iznos i način zaštite, izvore i kriterije raspodjele te ulogu mreža u pripremi, provedbi, praćenju i vrednovanju. Za otvorena pitanja treba dogovoriti nadležna tijela i rokove.

Prvi razgovor s hrvatskim resorima

PROVEDBA BRAČKE DEKLARACIJE

Na prvom sastanku mreže mogu zatražiti tri radna dokumenta kako bi provjerile ulaze li zahtjevi iz Bračke deklaracije u hrvatski plan. Prijedlog se temelji na zahtjevima iz Deklaracije i zaključcima Vlade RH o povezivanju regionalnoga i partnerskog plana. [H1] [H2]

Tablica sredstava i prijelaznog financiranja

Tražiti prikaz 2028.–2034. po izvoru, iznosu i namjeni. Za svaki izvor treba vidjeti javni iznos i sufinanciranje te koliko je predviđeno za projekte, rad i pomoć korisnicima. Pri usporedbi sa sadašnjim razdobljem valja obuhvatiti i ruralni i ribarstveni dio CLLD-a, uz jednake kategorije i jasno razdoblje. Tablica treba pokazati i do kada vrijede postojeći ugovori te iz čega će se pokriti eventualni razmak do novih. [H1] [P13]

Karta obuhvata i pravila provedbe

Tražiti nacrt kriterija za ruralna, obalna i ribarstvena područja te prikaz posljedica za sadašnji obuhvat LAG-ova i FLAG-ova. U raspodjeli prikazati kako se vrednuju broj stanovnika, obuhvat i potrebe, uključujući područja u nepovoljnom položaju. Za primjer malog višefondovskog projekta unaprijed razjasniti gdje se predaje zahtjev, tko ga odabire, tko obavlja provjere i koji se paušali ili jednokratni iznosi mogu primijeniti. [H1] [P4] [T10] [T15]

Kalendar sudjelovanja i pisana očitovanja

Dogovoriti predstavnike mreža, datume uvida u nacrt i faze u kojima mogu predložiti promjene. U zapisnik unijeti zahtjev, nadležni resor, odredbu ili stavku na koju se odnosi, prihvaćenu izmjenu ili obrazloženje te sljedeći rok. Isti pregled može pokazati što RH zagovara na razini EU-a i koje odluke treba donijeti u hrvatskom planu. [H1] [H2] [P8] [S9 40:12]

> **Što pripremiti prije sastanka.** Za obrazloženje iznosa mreže mogu prikupiti isti skup podataka od LAG-ova i FLAG-ova. Uz obuhvat područja i troškove rada navesti koliko je korisnika dobilo pomoć pri pripremi, tko je dobio pristup novoj usluzi i kako je to provjereno. Na temelju tih podataka lakše je obrazložiti kriterije raspodjele i prioritete pri prijelazu u novo razdoblje. [T14] [S6 1:02:14]

Izradio
Matija Zamljačanec, v. r.
voditelj LAG-a Izvor

Prezentacije prvoga dana

DAN 1 · 3. STUDENOGA 2026. · 13 PREZENTACIJA

Objavljeno je 13 prezentacija prvoga dana, četiri s plenarnih izlaganja i devet iz radnih skupina. Uz svaki sažetak nalaze se poveznica na izvorni PDF i brojevi relevantnih stranica. [A1] [A2]

Plenarna izlaganja

Integrirane ruralne strategije OECD-a

U prikazanoj OECD-ovoj usporedbi učenici u ruralnim područjima do osnovne škole putuju četiri do pet puta dalje nego u gradovima. Izlaganje istodobno bilježi rast produktivnosti u dijelu ruralnih područja. Za lokalnu strategiju treba podatke o vremenu putovanja i dostupnosti usluga povezati s gospodarskim mogućnostima pojedinih naselja.

José Enrique Garcilazo · voditelj jedinice za regionalnu i ruralnu politiku OECD-a T1_Otvori PDF · str. 4–7 i 12–15

Ruralni prioriteti u budućim partnerskim planovima

Komisija predlaže najmanje 10 % određene osnovice plana za ruralna ulaganja, što prema procjeni iznosi oko 48,7 milijardi eura na razini EU-a. Praćenje se predviđa preko teritorijalne oznake. O kriterijima obuhvata ovisi koje se mjere mogu uračunati i koliko se od ukupnog cilja može povezati s lokalnim strategijama.

Mario Milouchev · direktor u DG AGRI-ju Europske komisije T2_Otvori PDF · str. 6 i 8–12

Irska strategija Our Rural Future

Irska strategija 2026.–2031. sadrži više od 230 aktivnosti, raspoređenih među resorima uz središnje praćenje. Cappoquin pokazuje kako više programa može u etapama obnoviti prazne zgrade, javni prostor i sadržaje. Prenosiv dio modela jest dodjela odgovornosti po mjerama i praćenje koristi od zajedničkog ulaganja.

Michelle McKiernan · iz irskog ministarstva ruralnog razvoja, jedinica za ruralnu strategiju T3_Otvori PDF · str. 3–7

Ruralni pakt u Flandriji

Flandrija je nacrt izradila uz ruralne podatke, pet radionica s više od 300 sudionika i raspravu u parlamentu. Predviđeni su LEADER, centar znanja i ruralna procjena učinka. Usvajanje vlade navedeno je kao sljedeći korak. Model pokazuje kako se radionički prioriteti mogu povezati s programskim mjerama.

Dirk Van Gijseghem · voditelj jedinice Flamanske zemljišne agencije T4_Otvori PDF · str. 4–11

Ruralna vizija i koordinacija ulaganja

DAN 1 · RADNE SKUPINE 1 I 2

1 Ruralna vizija i procjena učinka

Francuska i priprema projekata malih općina

Villages d'avenir daje malim općinama stručnu osobu za pripremu projekata i povezivanje izvora, među kojima je LEADER. Praćenje obuhvaća učinke nakon ulaganja. Za LAG-ove taj primjer obrazlaže potrebu da u proračunu imaju sredstva za pomoć korisnicima već pri razradi projektnih ideja.

David Armellini · zamjenik direktora za ruralna i brdska područja i program Villages d'avenir u francuskoj Nacionalnoj agenciji za teritorijalnu koheziju T5_Otvori PDF · str. 9–11 i 14–15

Ruralni pakt Katalonije

Katalonski pakt prevodi ruralnu agendu u 71 obvezu za 2026.–2030. Primjeri su pokretne javne službe i potpora seoskim trgovinama. Različite uloge civilnog društva, vlade i parlamenta omogućuju da se za svaku obvezu utvrdi tko je odgovoran i u kojem se roku provjerava provedba.

Ramón Armengol · glavni direktor u katalonskom resoru poljoprivrede, stočarstva, ribarstva i hrane T6_Otvori PDF · str. 2–7

Irski ruralni prijevoz

Izlaganje navodi 188 novih ili poboljšanih linija od 2022. i više od 240 povezanih gradova i sela. Pilot prijevoza na zahtjev omogućuje vezu s autobusom i željeznicom. Kod slične mjere LAG može pratiti koliko se stanovnika može koristiti vezom i jesu li polasci usklađeni s uslugama do kojih putuju.

Clare O'Connell · iz irskog Ministarstva prometa, program ruralnog prijevoza T7_Otvori PDF · str. 4–6 i 10–11

2 Koordinacija politika i financiranja

Finsko vijeće za ruralnu politiku

Finsko izvješće pripremalo je devet ministarstava uz oko 2.400 dionika. Vijeće koristi zajedničku tipologiju područja, procjenu učinka i trajni dijalog. Podjela po tipovima ruralnih područja pomaže utvrditi gdje stanovnici imaju poteškoće, primjerice s pristupom zdravstvu, i gdje je potrebna drukčija mjera.

Antonia Husberg · glavna tajnica finskog Vijeća za ruralnu politiku i savjetnica u Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva T8_Otvori PDF · str. 4–7

Teritorijalno upravljanje u Toskani

Toskana uključuje LAG-ove u upravljanje i povezuje izvore oko istoga cilja. ESF+ može poduprijeti sudjelovanje i razvoj kapaciteta. Izlaganje upozorava na vrijeme i stručnu pomoć potrebne za koordinaciju. Pri planiranju treba pokazati koji izvor pokriva koji trošak i tko usklađuje različite rokove.

Alessandra De Renzis · stručnjakinja u kabinetu predsjednika regije Toskana T9_Otvori PDF · str. 5 i 7–10

Tirol i jedinstveno mjesto za pomoć korisnicima

Deset LAG-ova prve su kontaktne točke za korisnike, a regionalni ured povezuje 17 stručnih odjela i usklađuje programe. Prezentacija navodi 922 projekta iz LEADER-a, regionalnog i prekograničnog CLLD-a od 2014. do 2023. Hrvatska može primijeniti podjelu uloga uz jasan dogovor tko rješava pitanja koja prelaze nadležnost jednog fonda.

Juliane Weickert · iz odjela za regionalni razvoj u vladi Tirola T10_Otvori PDF · str. 2–6

Sudjelovanje ruralnih zajednica

DAN 1 · RADNA SKUPINA 3

Nizozemski Ruralni pakt

Mreža je prema prezentaciji narasla s 40 na 218 članova. Plan predviđa dugoročnu viziju, pravila rada, tajništvo i višegodišnji dogovor s ministarstvom. Za hrvatske mreže vrijedi prenijeti kontinuitet dijaloga, s unaprijed određenim predstavnicima i praćenjem odgovora na prijedloge.

Ben van Essen · predstavnik Europskog saveza ruralnih zajednica (ERCA) i nizozemskog Ruralnog pakta T11_Otvori PDF · str. 2–5

Slovenski ruralni parlament

Slovenski ruralni parlament povezuje regionalne sastanke, tematske rasprave i glasovanje o prijedlozima. Među temama je aktiviranje praznih stanova i ažuriranje evidencije. LAG-ovi mogu preuzeti način rada u kojem se iz lokalne rasprave dobije prijedlog s obrazloženjem i prati tko ga dalje razmatra.

Primož Kroflič i Irma Potočnik Slavič · predstavnik Slovenske mreže za ruralni razvoj i profesorica Sveučilišta u Ljubljani T12_Otvori PDF · str. 3–6 i 8–10

Lokalna uprava i LEADER u Roscommonu

Mreža građanskih organizacija ima formalni put do lokalnih odbora. LAG donosi odluke o financiranju, a razvojna organizacija provodi program. Za 2023.–2027. prezentacija prikazuje 6,8 milijuna eura, od čega 5,1 milijun za projekte i 1,7 milijuna za administraciju. Primjer pokazuje kako se odvojeno prikazuju iznosi i ovlasti.

Shane Tiernan · izvršni čelnik uprave irskog okruga Roscommon T13_Otvori PDF · str. 6–9

Prezentacije drugoga dana

DAN 2 · 4. STUDENOGA 2026. · 2 PREZENTACIJE

Prvo izlaganje pokazuje kako mjeriti učinak LEADER-a u zajednici. Drugo izlaganje prikazuje prijedloge za nastavak programa i otvorena pitanja o sredstvima i pravilima nakon 2027.

Dodana vrijednost LEADER-a i CLLD-a

Pisani predlaže pratiti suradnju, lokalno odlučivanje i dugoročnije rezultate. U Revărsarei je LEADER financirao obnovu bivšeg kina, a Europski socijalni fond pomogao pokrenuti dva centra. Drugi je primjer rumunjski dnevni centar iz izlaganja Claudije Adjudeanu u snimci S6. Za LAG je korisno dokumentirati nastanak partnerstva i obuhvat usluge nakon ulaganja.

Elena Pisani · izvanredna profesorica agrarne ekonomije na Sveučilištu u Padovi T14_Otvori PDF · str. 3–7

LEADER i CLLD nakon 2027

Komisija predlaže obvezni LEADER i zadržavanje zadaća LAG-ova bez zasebnog financijskog minimuma. U djelomičnom stajalištu Vijeća širi su obuhvat i prostor za višesektorski CLLD. Komisija predlaže obvezne pojednostavljene troškove, a Vijeće obvezne jednokratne iznose za male projekte uz poticanje drugih opcija. U Parlamentu se razmatraju različiti modeli zaštite, od udjela u sredstvima za ruralni razvoj do očuvanja razine financiranja. Za RH je važno utvrditi koji se pojednostavljeni troškovi mogu primijeniti i na rad LAG-ova i na projekte.

Iwona Lisztwan · predstavnica DG AGRI-ja Europske komisije T15_Otvori PDF · str. 3–10

Snimke prvoga dana

3. STUDENOGA 2026. · RURALNE STRATEGIJE

S1 Otvaranje i irska obveza prema Ruralnom paktu

Michael McGrath priznao je da postoji zabrinutost zbog izostanka zaštićenog iznosa za LEADER. Na kraju otvaranja obilježeno je irsko pristupanje političkoj obvezi prema Ruralnom paktu.

Otvori snimku (40:29) · Istaknuti dijelovi 36:03 · 39:06

S2 Integrirane ruralne politike

Nakon izlaganja o ruralnom cilju Declan Rice upozorio je da LEADER može ostati obvezan i financijski neodrživ. Mario Milouchev naveo je da bi Komisija u preporukama zagovarala očuvanje financiranja i istaknuo ulogu ministarstava financija.

Otvori snimku (1:13:20) · Istaknuti dijelovi 39:05 · 41:25 · 42:15

S3 Suradnja resora i partnerstvo u budućim planovima

Séamus Boland tražio je stalno partnerstvo s civilnim društvom. Hugo Almeida obrazložio je prijedlog zajedničkih pravila i praćenja ulaganja po lokaciji. Radim Sršeň tražio je provjeru sudjelovanja lokalnih i regionalnih vlasti te sredstva za integrirani lokalni razvoj.

Otvori snimku (1:28:19) · Istaknuti dijelovi 22:28 · 35:14 · 47:00 · 1:00:00

S4 Radna skupina o koordinaciji i financiranju

Finska je prikazala kako više resora može voditi zajedničku ruralnu politiku, a Toskana kako povezuje lokalne dionike i izvore financiranja. U Tirolu je LAG prva adresa za korisnike. Regionalni ured koordinira odjele i izvore, što pomaže pri projektima koji prelaze nadležnost jednog resora.

Otvori snimku (36:18) · Istaknuti dijelovi 12:28 · 29:14

S5 Izvještaji triju radnih skupina

Betty-Ann Bryce govorila je o modelima ruralne procjene, Karen Keaveney o stvarnom utjecaju zajednica na odluke, a Antonia Husberg o trajnoj koordinaciji i dostupnosti lokalnih podataka.

Otvori snimku (16:36) · Istaknuti dijelovi 0:00 · 3:06 · 12:25

Rural Pact uz radne skupine 1 i 3 navodi teme rasprava. Njihove glavne poruke dostupne su u zajedničkom izvještavanju skupina. [A1] [S5]

Snimke drugoga dana

4. STUDENOGA 2026. · LEADER I LOKALNI RAZVOJ

S6 Dodana vrijednost LEADER-a u zajednici

Brian Kehoe naglasio je ulogu stručnih timova u pripremi projekata. Claudia Adjudeanu opisala je dnevni centar u kojem je LEADER financirao obnovu škole, a Europski socijalni fond stručne usluge. Primjer upućuje na potrebu da se pri ulaganju u objekt dogovori i izvor za uslugu.

Otvori snimku (1:31:40) · Istaknuti dijelovi 46:44 · 47:49 · 1:02:14

S7 LEADER i CLLD nakon 2027

Iwona Lisztwan predstavila je prijedlog Komisije. Beata Rodak navela je da višefondovski CLLD postoji u 10 od 16 poljskih regija. Begoña García Bernal tražila je očuvanje barem sadašnjeg iznosa u Španjolskoj, a Marion Eckardt navela više od 4.500 pisama potpore lokalnih vlasti.

Otvori snimku (1:11:16) · Istaknuti dijelovi 11:06 · 40:00 · 49:50 · 1:05:25

S8 Trideset pet godina LEADER-a u Irskoj

Dara Calleary naveo je 5.780 poduprtih projekata vrijednih 233 milijuna eura u razdoblju 2014.–2022. Povezao je rezultate s radom lokalnih partnerstava i volontera te naglasio odgovornost država za iznose u budućim planovima.

Otvori snimku (14:51) · Istaknuti dijelovi 7:07 · 10:20

S9 Završni panel i sljedeći koraci

Luís Chaves tražio je zaštitu iznosa, javne preporuke i praćenje partnerstva. Mario Milouchev osobno je podupro zaštitu i rekao da bi preporuke postale službene i javne nakon donošenja uredbi. Fintan O’Brien zatvorio je forum naglaskom na partnerstvu i mjerljivim učincima.

Otvori snimku (57:22) · Istaknuti dijelovi 38:15 · 41:29 · 46:05

Izvori i dodatni materijali

Izvješće se temelji na službenom programu, 15 objavljenih prezentacija, devet snimki i pratećoj dokumentaciji. Izjave su sažete prema automatskim prijepisima, uz provjeru imena i brojki u programu i pisanim izvorima gdje su dostupni. Oznake T1–T15 vode na prezentacije, a S1–S9 s vremenom na dijelove snimki. Zajednički prijenos bio je nedostupan za reprodukciju 13. studenoga 2026. [A1] [V1]

Forum i zapisi sudionika

A1 Rural Pact · službena stranica foruma
A2 Rural Pact · završni program obaju dana
A3 Rural Pact · vodič za sudionike
A4 Rural Pact · irska obveza potpisana u Naasu
A5 Agriland · nastup Martina Heydona, video 6:52
A6 Europa Verde Veneto · izjava Cristine Guarde iz Naasa
A7 ARA · osvrt sudionika na prvi dan i radne skupine
A8 Pedro Fernández Menéndez, sudionik foruma · osvrt na irski i flamanski primjer
A9 Rural Pact · irska strategija predstavljena u Naasu
A10 REDR · španjolsko stajalište o LEADER-u · Priopćenje ministarstva
A11 Kilkenny People · pitanje o namjenskim sredstvima
A12 GAL Someș Transilvan · strategije pametnih sela
A13 Võrtsjärve Ühendus · projekt Pilistvere
A14 KCLR · pitanje Declana Ricea i Milouchevljev odgovor
A15 Irsko ministarstvo · 80.000 eura za The Old Hardware
A16 Okrug Kildare · LEADER potpora za The Old Hardware, str. 82

Propisi i stručne podloge

P1 Uredba (EU) 2021/2115 · važeći minimum za LEADER, čl. 92
P2 Rural Pact · prijedlog Komisije za LEADER nakon 2027.
P3 Komisija · prijedlog uredbe o ZPP-u, COM(2025) 560, čl. 18
P4 Vijeće EU-a · djelomično stajalište o ZPP-u, čl. 18, str. 47–48
P5 Irsko predsjedanje · pregovarački okvir od 10. listopada, t. 36
P6 Odbor regija · mišljenje o Fondu za partnerske planove
P7 Odbor regija · mišljenje o budućnosti ruralnog razvoja
P8 EGSO · mišljenje NAT/982 na hrvatskom, posebno t. 4.2
P9 Komisija · informativni list o ruralnim zajednicama, str. 3–4 i 8
P10 Komisija · povezivanje izvora financiranja, str. 6
P11 Komisija · reforme poljoprivrede i ruralnih područja, str. 2–5
P12 Rural Pact · nacrt smjernica za ruralna područja u partnerskim planovima
P13 Ministarstvo poljoprivrede · hrvatska intervencija 77.06 i ugovori iz 2023.
P14 Vijeće EU-a · tijek pregovora o proračunu 2028.–2034.
P15 Europski parlament · tijek postupka za ZPP 2028.–2034.
P16 Europski parlament · tijek postupka za Fond za partnerske planove

Hrvatske podloge

H1 Bračka deklaracija
H2 Zaključci Vlade RH
H3 Zajednička radionica mreža

Zajednički prijenos i ranije snimke

V1 YouTube · službeni prijenos iz Naasa, trenutačno nedostupan
V2 Rural Pact · snimke radionice o partnerskim planovima u Bruxellesu
V3 Rural Pact · snimke i prezentacije s radionice u Kotki
V4 EGSO · videoporuka Lidije Pavić-Rogošić iz rujna 2026.